

بررسی و تحلیل جرائم علیه اسناد هویتی در استان بوشهر و راه‌های پیشگیری از آن

نادر میرزاده^۱، اکبر شیخی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۱/۲۴

چکیده

امروزه اکثر مردم روزانه با اسناد مختلفی سر و کار دارند که از مهمترین این اسناد، نوع هویتی می‌باشد. به دنبال اهمیت این نوع اسناد یکی از جرائمی که این روزها بیش از پیش شاهد وقوع آن هستیم و بخش عمده‌ای از امکانات، توان و توجه مراجع قضایی، انتظامی و سازمان‌های مربوطه از قبیل سازمان ثبت اسناد و املاک و سازمان ثبت احوال و غیره را به خود مشغول داشته و موجب ورود خسارت‌های جبران‌ناپذیری به مردم گردیده جرم جعل اسناد هویتی (اعم از شناسنامه، کارت پایان خدمت و...) می‌باشد. هدف از این تحقیق ابتدا تجزیه و تحلیل و بررسی انواع جرائم اسناد هویتی در استان بوشهر است و هدف دیگر آن ارائه راهکارها و پیشنهادهایی کاربردی بر اساس یافته‌های تحقیق جهت جلوگیری از جرم جعل اسناد هویتی می‌باشد. روش تحقیق حاضر از نظر نوع و هدف کاربردی و از نظر ماهیت روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری انتخاب شده شامل افراد متخصص در زمینه جعل اسناد که شامل کارشناسان رسمی دادگستری استان بوشهر در رشته تشخیص اصالت خط، امضا و اثر انگشت و کارشناسان بررسی اسناد آزمایشگاه‌های تحقیقات جنایی مرکز تشخیص هویت ناجا است. بخش از جامعه آماری این تحقیق شامل ۶۰ پرونده جرم جعل اسناد هویتی در استان بوشهر در سال‌های اخیر می‌باشد. روش آماری مورد استفاده جهت ارزیابی پاسخ کارشناسان، آزمون دوجمله‌ای می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق روش کتابخانه‌ای و میدانی است و ابزارهای گردآوری آن را مصاحبه و پرسش‌نامه محقق ساخته تشکیل می‌دهد. بر اساس نتایج آزمون دوجمله‌ای جعل چهار سند هویتی در وقوع جرائم مربوطه حائز اهمیت بوده و از نظر کارشناسان مهم می‌باشد و همچنین پنج روش ایجاد استحکام در اسناد هویتی مانند: چاپ عکس به صورت اسکن بر روی سند، استفاده از مهر برجسته و ... از نظر اهل خیره و کارشناسان، روش‌های

^۱ - استادیار حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه تهران

^۲ - کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد واحد بین الملل قشم (نویسنده مسئول)

Email: busheikhi@gmail.com

مهم و با اهمیت تشخیص داده شده‌اند و برای ایجاد استحکام در اسناد هویتی و مقابله با جرم جعل اسناد مهم می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: جرم ، جعل اسناد، بوشهر، اسناد هویتی، آزمون دوجمله‌ای

مقدمه

در جهان امروز در هر ثانیه از هر روز میلیاردها سند چه به صورت رو در رو و چه به شکل غیرمستقیم بین افراد مبادله می‌شود. امروزه به واسطه ظهور نوآوری‌های گسترده در عرصه‌های مختلف، زندگی بشر دست‌خوش تحولات بسیار گردیده است. از مهمترین اسناد، نوع هویتی می‌باشد که افراد جامعه روزانه با این اسناد در امور مختلف سر و کار دارند. یکی از جرائمی که این روزها بیش از پیش شاهد وقوع آن هستیم و بخش عمده‌ای از امکانات، توان و توجه مراجع قضایی، انتظامی و سازمان‌های مربوطه از قبیل سازمان ثبت اسناد و املاک و سازمان ثبت احوال و دفاتر رسمی و غیره را به خود مشغول داشته و موجب ورود خسارت‌های جبران‌ناپذیری به مردم و یا بانک‌ها گردیده جرم جعل اسناد هویتی (اعم از شناسنامه، کارت پایان خدمت و...) و استفاده از اسناد مجعول در راه‌های غیر قانونی می‌باشد. جعل اسناد و استفاده از سند مجعول، عامل مهم سلب آسایش عمومی، کاهش سطح اعتماد افراد و سازمان‌ها، از بین رفتن امنیت و سلامت جامعه و نیز زمینه‌ساز بسیاری از ضررهای مادی و معنوی است که به اشخاص حقیقی و حقوقی و سازمان‌ها وارد می‌گردد. همچنین، باعث خدشه به حیثیت و اعتبار فرهنگی، علمی و اقتصادی کشور می‌شود و یکی از عوامل اساسی ناکارآمدی اقتصادی و اجتماعی در جامعه محسوب می‌گردد. مقابله با جعل اسناد یکی از دغدغه‌های اصلی سازمان‌ها، اعم از دولتی و غیردولتی، بطورعام و سیستم‌های قضائی و نیروی انتظامی، به طور خاص می‌باشد. یکی از مواردی که اقدامات قانونی گسترده‌ای برای مبارزه با آن صورت گرفته جرم «جعل اسناد هویتی»³ است. سابقه این جرم مربوط به دورانی بر می‌گردد که روابط حقوقی بشر به صورت مکتوب در نوشته‌های مختلف منعکس شد. البته از همان دوران برای اینکه از اقدامات احتمالی مجرمانه جلوگیری به عمل آید، سعی می‌شد که ذیل تمام مکتوبات با مهر «ممه‌پور» شود. روش پیشگیری گاهی به صورت امحاء عوامل زیربنایی و ریشه‌ای جرم و گاهی به شکل سرکوب و مجازات و تهدید و ارباب بوده و بعضاً نیز در پیشگیری، استفاده از ساز و کارهای بیرونی فرصت‌های ارتکاب جرم از بین برده می‌شود. در سال‌های اخیر اقدامات پیشگیرانه‌ای برای مقابله با جرم جعل صورت

³-Forgery identify

گرفته است ولی به علت عدم آگاهی به علل و عوامل بروز تخلفات و جرائم سردفتران و دفتریاران روند پیشگیری از جرائم و تخلفات ناکام مانده است. برای پیشگیری از جرم باید فهمید که چه عواملی مجرم را تشویق کرده، چه فرصت‌هایی در دسترس او بوده‌اند و چه شرایطی او را وادار به ارتکاب جرم نموده است؟

در همین راستا در این مقاله ابتدا به تجزیه و تحلیل جرم جعل اسناد هویتی پرداخته می‌شود و سپس راهکارهایی را برای کاهش این‌گونه جرائم بیان می‌شود.

بیان مسئله

اسناد هویتی مدارکی هستند که برای احراز هویت و شناسایی افراد به کار می‌روند و شامل ۶ سند، شناسنامه، کارت ملی، پایان خدمت یا معافیت از خدمت، گذرنامه و مدارک شناسایی صنفی مانند کارت‌های شناسایی ادارات دولتی را شامل می‌شود. این اسناد پایه و اساس سایر مدارک نیز قرار می‌گیرد و به همین لحاظ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند و در جامعه نیز از اعتبار خاصی برخوردار هستند و به لحاظ موارد فوق‌الذکر مورد توجه مرتکبین جرائم گوناگون قرار می‌گیرد و مرتکبین جرائم مذکور با جعل اسناد هویتی و با سوءاستفاده از عملکردهای این اسناد به اهداف مجرمانه خود نائل می‌شوند. جعل اسناد و استفاده از سند مجعول، عامل مهم سلب آسایش عمومی، کاهش سطح اعتماد افراد و سازمان‌ها، از بین رفتن امنیت و سلامت جامعه و نیز زمینه‌ساز بسیاری از ضررهای مادی و معنوی است که به اشخاص حقیقی و حقوقی و سازمان‌ها وارد می‌گردد. همچنین، باعث خدشه به حیثیت و اعتبار فرهنگی، علمی و اقتصادی کشور می‌شود و یکی از عوامل اساسی ناکارآمدی اقتصادی و اجتماعی در جامعه محسوب می‌گردد. در همین راستا، جعل و تغییر با حيله و نیرنگ در اسناد و مدارک، همواره از دغدغه‌های مسئولان و اندیشمندان کشور بوده است.

تعرض به یک سند هویتی مثل شناسنامه نه تنها تعرض به حقوق صاحب آن و افراد دیگری که قربانی اعمال بزهکارانه می‌شوند محسوب می‌شود، بلکه به لحاظ سلب اعتماد و اطمینان و اخلال در نظم و آسایش عموم جامعه، اجتماع نیز از آن متضرر می‌شود. پس جامعه با اقدامات سرکوبگرانه و با وضع قوانین کیفری درصدد مبارزه بر آمده و در این خصوص پیش‌بینی‌های لازم تا حدودی در قوانین کشور صورت گرفته است و با وجود وضع قوانین کیفری باز هم شاهد ارتکاب چنین جرائمی هستیم و به نظر می‌رسد که تنها مجازات کافی نبوده و توجه مضاعف به اقدامات پیشگیرانه و اتخاذ تدابیر اصولی و علمی و منطقی را می‌طلبد. در جرم‌شناسی پیشگیری از وقوع جرم به عنوان شاخه‌ای از جرم‌شناسی کاربردی مطرح است و موضوع آن تعیین موثرترین وسایل برای تأمین و پیشگیری

از جنایت در مقیاس کل جامعه یا یک جمعیت محدودتر مانند شهر یا ناحیه‌ای از شهر و غیره بدون ارباب عمومی به وسیله تهدید کیفری است (عاشوری، ۱۳۷۵، ص ۳۲).

این مقاله به دنبال سؤالات اصلی زیر می‌باشد:

۱- روش‌های شناسایی و کشف اسناد هویتی جعلی کدام است؟

۲- راه‌های پیشگیری از جرم جعل اسناد هویتی چیست؟

۳- چه راهکارهایی برای مقابله با جرم جعل اسناد هویتی وجود دارد؟

در این تحقیق با توجه به وسعت و گستردگی بحث جعل اسناد و تنوع جرائمی که با استفاده از اسناد مجعول به وقوع می‌پیوندند، شاخه‌ای از اسناد تحت عنوان اسناد هویتی (مدارک و اسنادی که برای احراز هویت و شناسایی افراد در جامعه کاربرد دارند) مورد بررسی قرار گرفته و نقش آن‌ها در گروهی از جرائم مهم و شدیدی که باعث سو استفاده از حقوق افراد می‌شود، مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

ادبیات موضوع

تعریف سند

در تعریف لغوی و مفهومی سند، اشاره مختصری خواهیم داشت و خوانندگان محترم به منابع تکمیلی ارجاع داده می‌شود.

در معنای لغوی، سند را همان تکیه‌گاه، آنچه پشت به آن دهند (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۹، ص ۵) و یا هر چیزی که بتوان به آن استناد جست (علامه حائری، ۱۳۵۱، ص، ۲۳-۲۲). به طور کلی، سند، حاصل خدمت و فعالیت است که افراد و سازمان‌های مختلف، به صورت نوشته یا اشکال مختلف دیگر، با رعایت موازین و مقررات، تهیه و تنظیم کرده‌اند، و برای مراجعات بعدی نگه داشته‌اند. (امیرشاهی، ۱۳۸۶ ص ۵)، بنا به تعریفی که کیانی (معاون پیشین اسناد ملی)، از سند ارائه داده ((سند، هرگونه اطلاعاتی است که در دستگاه دولتی تولید شود یا به آن برسد و به طور دائمی در تصرف دولت باشد و از نظر قضایی، سیاسی، اجتماعی، هنری و تاریخی، ارزش نگهداری داشته باشد.)) (روزنامه ایران، ۱۳۸۲)

در قوانین مدنی ایران، سند، عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوا یا دفاع، قابل استناد و وسیله اثبات باشد. گاهی به مطلق دلیل گفته می‌شود و در آن صورت، مترادف مدرک است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸، ص ۳۶۳-۳۶۴). در مجموع سند، می‌باید دو خصوصیت بارز داشته باشد تا اطلاق

سند به آن ممکن باشد: یکی این که قابلیت استناد داشته باشد و دیگر آن که محصول کار و اندیشه بشری باشد. (دیانی، ۱۳۸۴، ص ۲۵).

هویت و تعریف آن

یکی از عناصر مهم در تعریف و درک هویت در مباحث اجتماعی، دیگران هستند، یعنی متمایز ساختن فرد از دیگر افراد، یک ملت از دیگر ملل، یک فرهنگ از دیگر فرهنگ‌ها و به عبارت دیگر، هویت عاملی است که وسیله شناسایی فرد و تمیز او از دیگران است.

الف) تعریف لغوی هویت: هویت کلمه‌ای است عربی که در زبان فارسی به جای واژه انگلیسی Identity بکار می‌رود. معین در فرهنگ فارسی، تحت عبارت هویت، معانی از قبیل ذات باری تعالی، هستی وجود، آنچه موجب شناسایی می‌شود را ذکر می‌نماید.

در لغت‌نامه دهخدا، هویت عبارت از تشخیص که همین معنی میان حکیمان و متکلمان مشهور است، بیان گردیده است.

ب) تعریف حقوقی هویت: از ماده ۹۹۶ قانون مدنی می‌توان تعریف هویت را به شرح ذیل استنتاج نمود. هویت عبارت از این است که اشاره کردن به او مبین هویت است که با نام و نام خانوادگی، نام پدر، نام مادر و محل تولد آن را مشخص می‌کنند که سند سجلی و شناسنامه را از جهت اشتغال بر موارد مذکور ورقه هویت می‌گویند.

ه) هویت در تحقیق حاضر: در این پژوهش، هویت به معنی ویژگی‌هایی است که در اوراق شناسایی افراد درج می‌گردد و آن‌ها را از سایرین متمایز می‌سازد. مشخصاتی مانند نام و نام خانوادگی، نام پدر، نسبت‌های قومی و قبیله‌ای و محلی، تاریخ و محل تولد و غیره که با قید آن‌ها در مدارک شناسایی افراد، اسناد هویتی شکل می‌گیرند. اسنادی که در عرف جامعه به عنوان مدرک احراز هویت مورد استفاده بوده و برای شناسایی افراد به آن‌ها استناد می‌شود.

تعریف اسناد هویتی

اسناد هویتی از ترکیب دو کلمه اسناد و هویتی تشکیل شده که هر کدام از آن‌ها معنی خاص خود را دارند. اسناد جمع سند است و عبارت از نوشته‌ای است که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد و هویت عبارت از این است که اشاره کردن به آن مبین هویت باشد که با نام، نام خانوادگی، نام پدر، نام مادر و محل تولد آن را مشخص می‌کنند.

لذا می‌توان گفت اسناد هویتی مدارکی می‌باشند که برای تعیین هویت افراد در جامعه بکار می‌روند. چه این مدارک از اسناد سجلی (شناسنامه) باشند و یا اینکه اسناد دیگری را که می‌تواند در شناسایی مورد استفاده قرار گیرد شامل شود .

انواع اسناد هویتی

از آنجا که اسناد هویتی مبین نام ، نام خانوادگی و ... افراد و در نهایت سبب تشخیص فرد از دیگران می‌شوند. در یک دسته‌بندی کلی می‌توان اسناد هویتی را طبق تعریفی که از مجموع بحث احصاء شد ، به شرح ذیل تقسیم کرد :

الف) اسنادی که فقط کارکرد هویتی دارند که در این قسمت شناسنامه مورد بحث خواهد بود .
ب) اسنادی که علاوه بر کارکرد ویژه خود نقش هویتی نیز ایفا می‌نمایند که در این مقوله می‌توان به اسناد زیر توجه داشت :

۱- گذرنامه

۲- گواهینامه رانندگی

۳- پایان خدمت وظیفه عمومی

۴- مدارک شناسایی صنفی

الف) اسنادی که فقط کارکرد هویتی دارند (شناسنامه)

شناسنامه تنها سندی است که وقایع تلخ و شیرین همچون روز ولادت ، زمان ازدواج ، نام و تاریخ ولادت فرزندان ، طلاق یا مرگ همسر و روز وداع صاحب آن با امور دنیوی در آن ثبت و ضبط می‌گردد و مدرکی است که به موجب آن دولت در مقابل فرد مسئولیت می‌پذیرد و موظف می‌شود تا در اقصی نقاط جهان از حقوق او دفاع و متقابلاً تکالیفی را بر او محول نماید و به وسیله آن شهروندانش را برمی‌شمارد و برای آن‌ها در زمینه‌های مختلف از جمله بهداشت، آموزش ، مسکن ، شغل ، امنیت و امکانات رفاهی برنامه ریزی و سرمایه گذاری می‌نماید ، سندی معتبر ، ارزشمند و دارای آثار حقوقی ، سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی و اقتصادی است که در عرصه جهانی ضمن بیان هویت و اصالت یک ملت ، متضمن حفظ حقوق اتباع آن ملت در قالب احوال شخصیه است . می‌توان گفت شناسنامه کامل‌ترین سندی است که برای شناسایی یک فرد تنظیم می‌شود و با وجود شناسنامه نیازی به سند دیگر جهت معرفی فرد وجود ندارد . به همین لحاظ قانونگذار گرفتن شناسنامه را فرض اجباری نموده و مجازات خاصی برای کسانی که فاقد آن می‌باشند یا با داشتن یک شناسنامه اقدام به اخذ مجدد آن بکنند منظور کرده است.

شکل‌های گوناگون سوءاستفاده از شناسنامه

جعل شناسنامه یکی از جرائم مهم و حائز اهمیت در رابطه با این سند هویتی است ولی شکل‌های گوناگونی از جرائم مختلف در رابطه با شناسنامه وجود دارد که در نهایت می‌توانند مانند جعل آن در وقوع و ارتکاب جرائم از سوی مجرمین موثر و دخیل باشند که توضیح در رابطه با نحوه ارتکاب و سایر ویژگی‌های جرائم مذکور خارج از بحث ما بوده و از پرداخت به آن خودداری می‌شود و تنها به فهرست این جرائم اشاره می‌گردد:

۱- استفاده از شناسنامه مکرر

۲- اخذ شناسنامه المثنی با داشتن شناسنامه

۳- مهر کردن غیر مجاز شناسنامه‌های معتبر

۴- استفاده از شناسنامه‌های دیگری به نام هویت خود

۵- استفاده افراد بیگانه از شناسنامه ایرانی

تکنولوژی‌های پیشرفته اسناد هویتی

در حال حاضر انواع اسناد هویتی به صورت دستی صادر شده و تمام مراحل ثبت نام، صدور و غیره با همان شیوه‌های قدیمی و سنتی انجام می‌شود که در این مسیر، امکان جعل یا جابجایی مشخصات متقاضی یا سوءاستفاده از مهر و تقلید از امضاهای مسئولین مربوطه، دور از انتظار نخواهد بود و یکی از زمینه‌های جعل، در مراحل صدور سند، موجود می‌باشد.

علاوه بر آن، در حالیکه با پیشرفت علم و تکنولوژی، مکانیزم تولید مدارک شناسایی و خدماتی تحول یافته و انواع کارت‌های پلاستیکی و غیر کاغذی با کیفیت مرغوب عرضه شده است، اما انواع مدارک هویتی در کشور از جنس کاغذ و یا مقوا با کیفیت بسیار پائین در مقایسه با کارت‌های سایر کشورهای جهان، چاپ و به مردم تحویل می‌گردد که آن نیز امکان هرگونه جعل و یا تغییر محتوای این اسناد و یا ساختن سند مجعول را برای جاعلین فراهم می‌نماید.

لذا بازنگری در نحوه صدور و چاپ اسناد و ایجاد تغییر و تحول در نوع جنس کاغذ، وضعیت تحریر، امهار و غیره، ضروری می‌باشد که در این راستا می‌توان از تکنولوژی و فن آوری پیشرفته امروزی استفاده نمود.

تکنولوژی‌هایی که در تهیه کارت‌ها و مدارک شناساب بکار گرفته شده‌اند، دارای مشخصات فیزیکی ویژه‌ای بوده و به انواع زیر تقسیم می‌شوند:

۱- تکنولوژی کارت‌های هوشمند

۲- تکنولوژی نقطه هوشمند

۳- تکنولوژی هولوگرام

۴- تکنولوژی بارکد

تعریف جعل

جعل در لغت یعنی ساختن، گردانیدن، مبدل ساختن و وضع کردن، قراردادن، آفریدن، هرچیز ساختگی که در آن دعوی اصل نمایند و هر چیزی که از پیش خود اختراع کند (دهخدا، ۵۷۳: ۱۳۷) ساختن نوشته یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی «: قانون مجازات اسلامی جعل عبارت است از یا غیررسمی، خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم و تاخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر یا بکار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر اینها به قصد تقلب (ماده ۵۲۳). در اصطلاح، جعل چنین تعریف شده است: "جعل سند یا سندسازی عبارت است از ساختن نوشته به خلاف واقع با سوءنیت به نحوی که قابل اضرار به غیر باشد خواه به صورت تقلبات مادی از قبیل تغییر و تبدیل و یا تقلید از کلمات و ارقام و امضا به انحاء مختلف به طوری که موجب نمایش خلاف واقع شود، خواه به تقلب معنوی و تزویر از قبیل تغییر ماهیت در موضوع نوشته در حین تنظیم و یا تصدیق به الزام و اقرار و ابراء اشخاص ذی مدخل برخلاف و به نحو اغفال و یا مسکوت گذاشتن بعض اظهارات و اعترافات و شرایط موثری که مورد قبول و توافق اشخاص ذی مدخل می‌باشد، در حین تنظیم سند و یا به هر نحو دیگری، امر غیر واقعی را واقع وانمود کردن."

برای آنکه بتوان در مورد جعل سند، یک تعریف کامل ارائه نمود، ضرورت دارد به ماده ۵۲۳ از قانون مجازات اسلامی که در رابطه با جرم جعل سند می‌باشد اشاره گردد. طبق این ماده:

"جعل و تزویر عبارت‌اند از: ساختن نوشته و یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیر رسمی، خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تاخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر اینها به قصد تقلب."

صور مختلف جعل سند

به طور کلی روش‌های مختلفی که برای جعل بکار می‌رود به یکی از دو شکل مادی و معنوی تظاهر می‌یابد.

جعل مادی زمانی است که تحریک و تقلب در نوشته به صورت مادی بوده و دارای آثار مجسم و عینی باشد مثل خراشیدن، تراشیدن، الحاق و غیره. بنابراین موقعی واقع می‌شود که سند موجود باشد و در آن نوشته و سند عباراتی اضافه و یا الحاق یا محو یا اثبات شود و یا سند دیگری نوشته شده باشد. جعل معنوی زمانی است که دارای هیچ گونه علامت مادی و ظاهری نبوده بلکه به طور کلی مضمون سندی دست‌خوش تغییر و تقلب قرار گرفته باشد. به نحوی که این نوع جعل را می‌توان به اشتباه ساده‌ای تشبیه کرد.

ارکان متشکله جرم جعل اسناد هویتی

الف) رکن قانونی

طبق ماده ۱۰ قانون تخلفات و جرائم و مجازات‌های مربوط به اسناد سجلی: "هر کس در شناسنامه یا اسناد سجلی خود یا دیگری هرگونه خدشه (از قبیل تراشیدن یا خراشیدن یا قلم بردن یا الصاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن) وارد نماید، به پرداخت جزای نقدی از ۱۰۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰۰ ریال محکوم خواهد شد. در صورتی که اقدامات ذکر شده به قصد متقلبانه انجام یافته باشد مرتکب به مجازات جعل در اسناد رسمی به کیفیت مقرر در قوانین جزایی محکوم می‌شود."

حال با توجه به اینکه شناسنامه مهمترین سند سجلی است و از طرفی کامل‌ترین سند هویتی نیز محسوب می‌گردد و به عبارتی نقطه اشتراک قوی بین اسناد هویتی و اسناد سجلی خواهد بود، لذا می‌توان برای ارائه تعریف مناسب برای جعل اسناد هویتی به متن ماده ۱۰ قانون تخلفات، جرائم و مجازات‌های مربوط به اسناد سجلی استناد داشته و جعل اسناد هویتی را با استنباط از این ماده قانونی، به این نحو تعریف نمود.

"جعل اسناد هویتی عبارت است از ساختن متقلبانه شناسنامه یا اسناد مبین هویت افراد از زمان ولادت تا وفات یا قلب حقیقت در یک سند هویتی به صورت تقلبات مادی و محسوس از قبیل تغییر دادن کلمات یا عبارات به انحاء مختلف به قصد اضرار به غیر به طرق پیش بینی شده در قانون." از این تعریف با عنایت به ماده ۱۰ قانون جرائم و مجازات اسناد سجلی، می‌توان این چنین نتیجه گرفت که قانونگذار در این ماده نظر به جعل مادی داشته است و این جرم علاوه بر عنصر قانونی شامل سه رکن اصلی است:

۱- تغییر حقیقت در سند هویتی به صورت مادی و به یکی از صور پیش بینی شده در قانون

(رکن مادی)

۲- قصد متقلبانه (رکن معنوی)

۳- اضرار به غیر یا امکان یا قابلیت اضرار به غیر (رکن ضروری)

ب (رکن مادی

" تغییر حقیقت در سند هویتی به صورت مادی و به یکی از صور پیش بینی شده در قانون " صور مختلف عمل مادی قلب حقیقت در سند از نظر قانون به شکل جعل مادی آشکار می‌گردد و یکی از طرق ارتکاب جعل مادی ، دخل و تصرف متقلبانه در کلمات یا عبارت سند هویتی است که به طور صحیح تهیه و تنظیم شده است . به نحوی که آن را کاملاً معقول و غیر واقعی می‌سازد . پس جعل سند هویتی عبارت است از هر تغییری مادی که پس از تنظیم سند صورت می‌گیرد و ممکن است به صورت‌های ذیل انجام شود. به علت گسترده بودن بحث جعل اسناد و نبود زمینه‌ای برای طرح همه موضوعات جرم جعل اسناد در این مقاله، در ادامه به طور مختصر به چند نمونه اشاره می‌شود:

خراشیدن یا تراشیدن

مقصود از خراشیدن ، محو یا از بین بردن یک جزء از کلمه است و تراشیدن شامل محو و از بین بردن تمام یک کلمه است که معمولاً با آلات مخصوص مانند تیغ یا چاقو و امثال این‌ها صورت می‌گیرد . بدین ترتیب خراشیدن یا تراشیدن از بین بردن جزئی از کلمه یا تمام آن است که ارتکاب آن برای تحقق عنصر مادی جعل سند هویتی کافی است.

الحاق یا قلم بردن

عبارت است از اضافه نمودن کلمه یا علائم مخصوص به سند هویتی ، به طوری که مفهوم آن سند را تغییر دهد مانند اینکه در شناسنامه بعد از نام و نام خانوادگی شخص ، کلمه‌ای دیگر را اضافه کند که نام خانوادگی شخص تغییر کند. این موضوع بیشتر مورد عمل جاعلین می‌باشد ، زیرا عمل تراشیدن و خراشیدن و محو کردن هم غالباً به منظور الحاق صورت می‌گیرد .

محو یا اثبات یا سیاه کردن

- محو عبارت است از پاک کردن و از بین بردن تمام یا جزئی از نوشته سند هویتی به هر وسیله ای غیر از تراشیدن و خراشیدن ، این وسیله ممکن است مداد پاک کن یا جوهر پاک کن یا ادویه شیمیایی و نظایر آن باشد.

- اثبات عبارت است از بین بردن و محو علامت بطلان بر روی یک سند به طوری که باعث اعتبار دادن به امر باطل گردد . مثلاً پاک کردن مهر باطل شد روی یک شناسنامه یا سند هویتی ، از مصادیق اثبات است .

- سیاه کردن که عبارت است از ناخوانا کردن کلمه یا عبارت متن اصلی از یک سند هویتی بوسیله ایجاد عمدی لکه جوهر یا مواد شیمیائی یا سایر مواد رنگی.

غیر از مصادیق ذکر شده، موارد دیگری هستند که جعل اسناد هویتی محسوب می‌شوند. مانند ساختن شناسنامه یا هر نوع سند هویتی دیگر و یا الصاق متقلبانه نوشته‌ای از شناسنامه ای به شناسنامه دیگر و اقدامات مشابه آن.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر نوع و هدف کاربردی و از نظر ماهیت روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری انتخاب شده شامل افراد متخصص در زمینه جعل اسناد که شامل کارشناسان رسمی دادگستری در رشته تشخیص اصالت خط، امضا و اثر انگشت و کارشناسان بررسی اسناد آزمایشگاه‌های تحقیقات جنایی مرکز تشخیص هویت ناجا است. در خصوص تدوین ادبیات موضوع و مباحث نظری از روش کتابخانه‌ای و جمع‌آوری و بررسی اطلاعات استفاده شده که مطالعه متون، مقالات، کتب، و منابع مربوطه با بهره‌گیری از روش فیش برداری و استفاده از سایت‌های اینترنتی معمول گردیده است. در این بین از تحقیقات میدانی نیز با حضور کارشناسان رسمی دادگستری جهت تشخیص دست‌خط‌ها جعل شده صورت گرفته است.

در تحقیقات انجام شده و مطالعه کتابخانه‌ای جهت تشخیص و کشف اسناد هویتی جعل شده دو مرحله زیر در راستای نتایج بهتر این پژوهش صورت گرفته است:

۱- کشف عملی

۲- کشف علمی

کشف عملی: مامورین کشف جرم به منظور نیل به اهداف از پیش تعیین شده که شناسایی مجرم و دستگیری وی از یک سو و احقاق حق مالباخته از سوی دیگر می‌باشد در این بخش، نقش مهمی را بر عهده خواهند داشت اهم اقداماتی را که مامورین می‌توانند در این راستا معمول دارند به شرح زیر می‌باشد:

۱-۱ تحقیق و بازجویی؛

۱-۲ تعقیب و مراقبت؛

۱-۳ جمع‌آوری دلایل و مدارک؛

۱-۴ انجام بازرسی‌های دقیق؛

۱-۵ سایر اقدامات موثر.

کشف علمی: نظر به اینکه جاعلین از جمله افرادی هستند که سعی فراوانی در مخفی نگه داشتن اعمال مجرمانه خود می‌نمایند و بعضاً به رغم کشف یک سند هویت مجعول از وی کماکان منکر بزه جعل می‌گردند به همین علت مامورین پس از جمع‌آوری ادله و انتقال صحیح آن و نگهداری می‌بایست اقدامات لازم را در جهت بررسی علمی آن‌ها به انجام رسانند که امروزه این اقدام با بهره‌گیری از تجهیزات جدید و کارشناسان خبره ادارات تشخیص هویت و یا کارشناسان رسم دادگستری صورت پذیرفته و نتیجه کارشناسی آنان نیز جهت ضمیمه شدن به پرونده پس از اظهار نظر تحویل گردد. اسناد از طریق علمی می‌تواند به یکی از اشکال زیر بررسی گردد.

الف) بررسی فیزیکی

ب) بررسی شیمیایی

ج) بررسی مقایسه‌ای یا استکباب

روش تحقیق و جامعه آماری

جامعه آماری در این تحقیق شامل افسران پلیس آگاهی تهران است که دارای مدرک فوق دیپلم به بالا بوده و حداقل ۱۰ سال در امر مبارزه با جعل و یا جرائم مرتبط با آن فعالیت دارند که طبق این تعریف تعداد ۳۴ نفر از افسران اداره مذکور به عنوان جامعه آماری محسوب گردیده که به صورت کل شماری مورد نظرسنجی قرار می‌گیرند و این افراد از نظر اینکه سوابق چندین ساله در امر مبارزه با جعل داشته‌اند در رابطه با موضوع تحقیق صاحب‌نظر بوده و نظرات آن‌ها برای نیروی انتظامی دارای مشروعیت و مقبولیت می‌باشد و در موازات آن تعداد ۳۲ فقره پرونده‌های مربوط به جعل اسناد هویتی که در سه ماهه اول سال ۹۴ در اداره آگاهی مطرح رسیدگی بودند از نظر نوع سند جعل شده و نوع جرمی که سند برای ارتکاب آن مورد استفاده قرار گرفته و شیوه جعل سند همراه با اقداماتی که منجر به کشف جعل شده‌اند، بررسی می‌گردند.

متغیر مستقل: جعل اسناد هویتی

جعل در مدارکی که برای شناسایی و احراز هویت افراد بکار می‌روند، جعل اسناد هویتی است و از ابعاد آن، سه بعد نوع سند جعلی، جعل سند و اقدام موثر در مقابله با به‌کارگیری سند جعلی بررسی می‌شود.

متغیر وابسته: وقوع جرائم مربوطه.

- برابر تقسیم بندی جرائم در حقوق جزای اختصاصی، مجموعه جرائمی را که در آن حقوق اشخاص نقض می‌گردد، جرائم علیه هویت افراد می‌گویند.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات

در تدوین ادبیات موضوع و مباحث نظری تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و بررسی اسنادی^۴ بوده که با مطالعه متون، مقالات^۵، کتب و منابع مربوط به جعل اسناد هویتی و جرائم علیه اموال اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش فیش‌برداری جمع‌آوری شده و سپس با روش‌های مصاحبه و پرسش‌نامه نظریات کارشناسان و اهل‌خبره جمع‌آوری گردید.

نتایج داده‌های پژوهش

جهت بررسی فرضیه‌های تحقیق و همچنین پاسخ به سؤالات مطروحه در تحقیق از آزمون توزیع دوجمله‌ای^۶ استفاده شده است که در زیر مختصری در مورد این آزمون توضیح داده شده است.

آزمون دوجمله‌ای

برای تعیین وجود یا عدم وجود یک خصوصیت در یک سازمان از این آزمون استفاده می‌شود و آماره به شکل زیر قابل محاسبه می‌باشند.

$$Z = \frac{p - p_0}{\sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}}$$

آزمون دوجمله‌ای از نوع آزمون‌های ناپارامتریک است. ولی هنگامیکه $n * p$ بزرگ‌تر از ۵ باشد از تقریب نرمال پیروی و به شکل آماره فوق محاسبه است که در آن p_0 احتمال موفقیت در جامعه و p احتمال موفقیت مربوط به نمونه، $(1-p_0)$ احتمال عدم موفقیت و n حجم نمونه و α برابر ۵ درصد و Z برابر ۱/۶۴۵ می‌باشد.

در این تحقیق برای تعیین اهمیت هر یک از شاخص‌ها یا محورهای شناسایی شده از آزمون دوجمله‌ای استفاده شده است. بر این اساس احتمال^۷ موفقیت (اهم بودن شاخص‌ها) در جامعه (P_0) برابر ۶۰٪ پاسخ‌ها برای گزینه‌های زیاد یا خیلی زیاد در نظر گرفته شده است.

4- case study

5-articles

6- binominal distribution

7- probability

چنانچه پاسخ‌های کارشناسان (P) بیشتر از احتمال موفقیت در جامعه باشد ، نقش یا محور شناسایی شده مهم می‌باشد .

$$H_0 : p < \%60$$

$$H_1 : p > \%60$$

در مرحله تصمیم‌گیری چنانچه آماره آزمون در ناحیه H_0 قرار گیرد گفته می‌شود شواهد و دلایل کافی در سطح اطمینان ۹۵٪ و با خطای ۵٪ برای تایید H_0 رد می‌شود و نقیض آن یعنی فرض H_1 پذیرفته می‌شود . یکی از فنون آماری که در این تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد آزمون دوجمله‌ای است که برای نشان دادن مهم بودن یا مهم نبودن هر یک از شاخص‌های ذکر شده در پرسش‌نامه بکار گرفته می‌شود . در این آزمون فرض H_0 بیانگر آن است که کمتر از ۶۰ درصد پاسخ‌های کارشناسان در تعیین اهمیت شاخص‌های جعل اسناد هویتی و نقش آن در جرائم اتفاق افتاده انتخاب گزینه زیاد و خیلی زیاد بوده است . به این معنی که چنانچه کمتر از ۶۰٪ پاسخ دهندگان گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را در هر پرسش انتخاب کنند فرض H_0 قبول می‌شود و نقش مورد اشاره مهم نمی‌باشد.

اما فرض H_1 که در مقابل فرض H_0 قرار دارد ، بیانگر این است که بیشتر از ۶۵ درصد پاسخ‌های کارشناسان در تعیین اهمیت هر کدام از شاخص‌ها ، انتخاب گزینه زیاد و خیلی زیاد بوده است و در این صورت H_0 رد شده و H_1 تایید می‌شود و می‌توان گفت شاخص مورد اشاره دارای اهمیت است . در تحلیل این آزمون مقدار خطا برابر ۵ درصد و مقدار Z برابر ۱/۶۴۵ گرفته شده است .

$$H_0 : P < \%60$$

$$H_1 : P > 60$$

با استفاده از آزمون دوجمله‌ای که فوقاً تشریح شد اهمیت هر کدام از شاخص‌های ذکر شده در پرسش‌نامه مورد بررسی و ارزیابی دقیق قرار می‌گیرد .

بررسی میزان اهمیت جعل هر کدام از اسناد هویتی در وقوع جرائم

در این مبحث اهمیت جعل هر کدام از اسناد هویتی بر اساس پاسخ‌های کارشناسان بوسیله آزمون دوجمله‌ای ارزیابی شده و مورد تحلیل قرار گرفته و نتایج آزمون در جدول (۱) نشان داده شده است .

جدول ۱: نتایج آزمون دوجمله‌ای در رابطه با اهمیت جعل هر کدام از اسناد هویتی

ردیف	نوع سند هویتی	احتمال مشاهده شده	مقدار Z	نتیجه آزمون
۱	گواهینامه	٪ ۸۸/۳	۶/۰۵	H_0 رد

۲	شناسنامه	٪۹۴/۲	۵/۹۶	H_0 رد
۳	گذرنامه	٪۴۷/۵	-۲/۷۷	H_0 قبول
۴	مدارک شناسایی صنفی	٪۷۵/۳	۳/۶۷	H_0 رد
۵	پایان خدمت یا معافیت	٪۶۹	۱/۸۶	H_0 رد
۶	سایر اسنادی که می‌توانند هویتی باشند	٪۲۶/۶	-۵/۹۶	H_0 قبول

منبع: یافته‌های پژوهش

برابر جدول مزبور جعل اسناد هویتی حائز اهمیت در وقوع جرائم علیه اموال عبارت‌اند از: جعل گواهینامه، جعل شناسنامه، جعل مدارک شناسایی صنفی و جعل پایان خدمت یا معافیت از خدمت سربازی به عبارت دیگر به جز جعل گذرنامه و جعل سایر اسنادی که می‌توانند نقش هویتی داشته باشند، احتمال مشاهده شده در آزمون دوجمله‌ای بزرگ‌تر از احتمال آزمون (۶۰٪) بوده است و مقدار Z بدست آمده بزرگ‌تر از Z جدول ۱/۶۴۵ با خطای ۵٪ می‌باشد و در سطح اطمینان ۹۵٪ و با خطاری ۵٪ می‌توان اظهار داشت که مشاهدات دلالت کافی بر تایید H_0 ندارد. بر این اساس جعل چهار سند هویتی (گواهینامه، شناسنامه، پایان خدمت یا معافیت و مدارک شناسایی صنفی) در وقوع جرائم مربوطه حائز اهمیت بوده و از نظر کارشناسان مهم می‌باشد.

بررسی میزان اهمیت هر کدام از روش‌های موثر در استحکام اسناد هویتی

در این مقوله، روش‌هایی که در رابطه با ایجاد استحکام در اسناد هویتی موثر می‌باشند مورد توجه قرار گرفته و با استناد به پاسخ‌های کارشناسان میزان اهمیت هر کدام ارزیابی شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. جدول شماره (۲) بیانگر نتایج حاصله از آزمون دوجمله‌ای در خصوص شیوه‌های مورد بحث می‌باشد.

جدول ۲: نتایج آزمون دوجمله‌ای در رابطه با اهمیت روش‌های موثر در استحکام اسناد

هویتی

ردیف	روش‌های ایجاد استحکام در اسناد هویتی	احتمال مشاهده شده	مقدار Z	نتیجه آزمون
۱	چاپ عکس بوسیله اسکن بر روی سند	٪۹۲/۴	۵/۶	H_0 رد
۲	استفاده از فاکتور رمزی یا سوزنی	٪۸۸/۱	۵/۸	H_0 رد
۳	تجدید نظر در چاپ و تحریر اسناد هویتی	٪۷۵	۱/۸۲	H_0 رد

رد H_0	۵/۱	٪ ۹۸/۸	استفاده از مهر برجسته	۴
رد H_0	۶/۱۹	٪ ۸۸/۱	تقویت نوع کاغذ و ایجاد نقش پس زمینه در آن	۵
H_0 قبول	-۴/۳۳	٪ ۳۵/۷	سایر موارد	۶

منبع: یافته‌های پژوهش

مندرجات جدول حکایت از آن دارد که کلیه روش‌های مورد نظر در این تحقیق که برای ایجاد استحکام در اسناد هویتی موثر تشخیص داده شده بودند به شرح ذیل می‌باشد :

- ۱- چاپ عکس به صورت اسکن بر روی سند
- ۲- استفاده از فاکتور مرزی یا سوزنی
- ۳- تجدید نظر در چاپ و تحریر اسناد
- ۴- تقویت نوع کاغذ و ایجاد پس زمینه در آن
- ۵- استفاده از مهر برجسته

جملگی دارای اهمیت بوده و به تعبیر دیگر احتمال مشاهده شده در تمام موارد فوق بزرگ‌تر از احتمال آزمون (٪۶۰) بوده و مقدار Z بدست آمده نیز بزرگ‌تر از Z جدول (۱/۶۴۵) با خطای ٪۵ می‌باشد و در سطح اطمینان ٪۹۵ و با خطاری ٪۵ می‌توان اظهار نمود که مشاهدات دلالت کافی بر تایید H_0 نداشته و بر این مبنا ، پنج روش ایجاد استحکام در اسناد هویتی از نظر اهل خبره و کارشناسان ، روش‌های مهم و با اهمیت تشخیص داده شده‌اند و برای ایجاد استحکام در اسناد هویتی مهم می‌باشند .

روش‌های ایجاد استحکام در اسناد هویتی

یکی از اقداماتی که در مقابله با جعل اسناد هویتی و به دنبال آن مبارزه با استفاده از سند هویتی مجعول موثر می‌باشد ، ایجاد استحکام در این اسناد است و هدف آن است که تدابیری اتخاذ شود که جعل این اسناد به سهولت امکان پذیر نباشد . با توجه به آسیب‌پذیرهایی که اسناد و مدارک شناسایی دارند مناسب‌ترین راه برای ایجاد استحکام ، برطرف نمودن ضعف‌ها و نواقص فعلی این اسناد می‌باشد . به همین منظور در کنار ارزیابی فر ضیه‌های اصلی تحقیق روش‌هایی که موجبات نیل به این هدف را بوجود می‌آورند مورد توجه قرار گرفته و نظر کارشناسان در این خصوص اخذ گردید . جملگی بر این موضوع اتفاق نظر داشتند که در وضعیت فعلی هر اقدامی که بتواند ضعفی از ضعف‌های اسناد هویتی را برطرف سازد موثر خواهد بود اما مهمترین اقداماتی که در این خصوص تاکید گردیده عبارت‌اند از:

- تقویت نوع کاغذ و نقش‌دار نمودن پس زمینه آن
- استفاده از فاکتور رمزی یا سوزنی
- چاپ عکس بوسیله اسکن بر روی سند بجای الصاق آن
- استفاده از مهر برجسته
- تجدید نظر در چاپ و تحریر اسناد
- بهره‌گیری از تکنولوژی‌های پیشرفته امروزی در تهیه و صدور اسناد هویتی و مجهز به ساختن آن‌ها به امکاناتی مانند بارکد و یا برجسب هولوگرام.

راهبردهای مقابله با جعل اسناد هویتی

الف) برنامه‌های کوتاه مدت برای مقابله با جعل سند

منظور اقداماتی است که در وضعیت فعلی اسناد هویتی قابل اجرا بوده و می‌توان با ایجاد تغییرات مناسب در قسمت‌های مختلف اسناد هویتی، استحکام بیشتری را در این اسناد بوجود آورده و از وقوع جعل گسترده و وسیع جلوگیری نمود و مواردی به شرح ذیل مد نظر می‌باشد.

نوع کاغذ

به غیر از گذرنامه، سایر اسناد هویتی از نظر کاغذ مورد استفاده دارای آسیب‌پذیری مضاعفی می‌باشند و ویژگی خاصی برای کاغذهای این اسناد پیش‌بینی نشده است. لذا باید در نوع کاغذ تغییر ایجاد نموده و خصوصیات زیر را در کاغذ آن‌ها پیش‌بینی نمود.

- ۱- دارای نقش پس زمینه با طراحی پیچیده باشد.
- ۲- از الیاف فلئوئور سانس استفاده شود.
- ۳- به واتر مارک مجهز شود.
- ۴- از نوع کاغذ مقاوم در مقابل تا شدگی و رطوبت استفاده شده و نرمی و لطافت لازم را داشته باشد.
- ۵- قرار دادن نوشتجات رمزی نامرئی در زمینه کاغذ سند با چاپ منحصر به فرد که مقاوم در برابر فعل و انفعالات شیمیایی هستند و در صورت تماس با مواد شیمیایی این نوشتجات نمایان گشته و جعلی بودن سند مشخص خواهد شد.
- ۶- مهمترین نکته در تقویت نوع کاغذ این است که در صورتیکه نوع کاغذ دارای ویژگی‌های منحصر به فردی باشد، جعل سند حتی به صورت اسکن نیز مشکل خواهد بود.

عکس

در حالی که مهمترین رکن شناسایی افراد، تطابق عکس الصاق شده بر سند هویتی یا چهره فرد می‌باشد، در اسناد هویتی عکس منفک از خود سند بوده و معمولاً بدون محافظ با منگنه یا چسب بر روی آن نصب می‌شود و به راحتی قابل جابجایی است. هرچند به غیر از شناسنامه در برخی اسناد هویتی پیش‌بینی لازم از قبیل استفاده از روکش پلاستیک و انجام پرس بر روی عکس، به عمل آمده است، لیکن این اقدامات نیز مانع جعل نشده‌اند. بر این مبناء پیشنهادهاتی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

- ۱- الصاق عکس با چسب قوی صورت گیرد که امکان جابجایی آن به سهولت میسر نباشد.
- ۲- در همه اسناد از روکش پلاستیکی استفاده شود.
- ۳- عکس الصاقی با مهرهای برجسته پرسی و مهرهای جوهری ممهور شود.
- ۴- عکس بر روی سند با اسکن چاپ گردد به نحوی که عکس جزء لاینفک سند محسوب گردد.

ممهور نمودن اسناد

مهر نمودن اسناد هویتی از اقداماتی است که قسمت‌های مختلف سند اعم از نوشتجات، مندرجات متن و عکس و غیره را تایید می‌نماید و به عبارتی به سند اعتبار می‌بخشد. در اسناد هویتی فعلی، در ممهور نمودن اسناد، دقت چندانی معمول نگردیده و از جوهر استامپ برای منقوش ساختن مهر بر روی سند استفاده می‌شود که فاقد استحکام لازم بوده و به سهولت پاک می‌گردد و از طرفی امکان ایجاد نقش مهر بر یا جاعلین با ابتدایی‌ترین وسایل وجود دارد. برای رفع این معضل، توصیه‌هایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

- ۱- از مهرهای برجسته همراه با مهرهای جوهری که نوع جوهر دارای استحکام لازم است بهره برداری شود.
- ۲- در هنگام ممهور نمودن سند، از پخش شدگی جوهر جلوگیری شود.
- ۳- از مهرهایی که اصطلاحاً طلاکوب نامیده می‌شود، بهره برداری گردد.

ب) برنامه‌های بلند مدت برای مقابله با جعل سند

ضمن تاکید بر اجرای برنامه‌های کوتاه مدت که فوقاً تشریح شد و می‌توان با این اقدامات، استحکام اسناد فعلی را در سطح قابل قبولی ارتقاء داده و مانع جدی در مقابل جعل اسناد هویتی

بوجود آورد باید پذیرفت که پیشرفت‌های روز افزون علمی، تمامی ابعاد زندگی بشر را تحت تاثیر قرار داده و در هر زمینه‌ای تحولات بنیادین ایجاد کرده است.

با ورود فن‌آوری نوین به عرصه جعل اسناد، شکل‌های جدیدی از جعل بوجود آمده که امر مقابله را با مشکل مواجه می‌سازد و نمونه بارز این مطلب، ساختن و تکثیر اسناد هویتی بوسیله رایانه می‌باشد که برای مبارزه با این شیوه جعل، روش‌های ذکر شده در برنامه‌های کوتاه مدت چندان کارساز نخواهد بود و در این مقوله پیشنهادهای در قالب برنامه‌های بلند مدت مورد توجه قرار می‌گیرد. برنامه‌هایی که در آن از تکنولوژی پیشرفته امروزی در تهیه اسناد استفاده می‌شود و اجرای آن‌ها نیازمند طراحی، صرف هزینه و وقت زیاد است. تجهیزات مناسب می‌خواهد و برنامه‌ریزی دقیقی را طلب می‌کند.

راهبردهای مقابله با استفاده از اسناد هویتی مجعول بر اساس نتایج بدست آمده

الف) پیشنهاد برای برنامه‌های کوتاه مدت مقابله با استفاده از سند مجعول

هدف از این پیشنهادات عبارت از آن است که وضعیت فعلی بررسی اسناد را بهبود بخشیده و اقداماتی را به عمل آورد که مانعی هرچند محدود برای به‌کارگیری اسناد هویتی مجعول باشد و به تعبیری خلاء و ضعف‌های بررسی اسناد را برطرف نمود تا موجبات تشخیص اسناد اصیل با جعلی فراهم گردد. در این خصوص مواردی به شرح ذیل متصور می‌باشد:

- تجهیز نمودن ادارات مرتبط با اسناد هویتی به تکنولوژی‌های پیشرفته امروزی

در ادارات و مراجع مرتبط با اسناد هویتی، سیستم بررسی اسناد متکی بر تجارب فردی است با این توضیح که در صورت با تجربه بودن متصدی بررسی سند امکان کشف سند غیرواقعی وجود داشته و به محض جایگزینی فردی که تبحر لازم در شناسایی سند اصیل با جعلی را ندارد، بهره‌گیری از اسناد هویتی مجعول توسط مرتکبین جرائم سهولت خواهد یافت که مناسب‌ترین راه، استاندارد سازی اسناد و استفاده از تجهیزات و امکانات پیشرفته برای بررسی اسناد مشکوک است، و می‌توان از تجارت سیستم بانکی کشور در برخورد با چک‌های مسافرتی مشکوک الگوبرداری کرد.

- برقراری تعامل بین ادارات مرتبط با این اسناد

ارتباط و تعاملات بین ادارات و مراجع مختلف مناسب نبوده و استعلامات انجام شده به صورت دستی و غیرمکانیزه انجام می‌شود که این امر علاوه بر آنکه بررسی سند را طولانی می‌سازد

امکان دخل و تصرف در پاسخ استعمال را نیز ایجاد می‌نماید. بر این اساس بایستی برنامه‌ریزی لازم صورت گرفته و تعاملات پیش‌بینی شده به نحوی باشد که هر مرجعی هنگام مواجهه با سند مشکوک قادر باشد سریعاً از طریق رایانه به بانک مربوط به مرجع صدور سند دسترسی یافته و اصالت یا عدم اصالت سند را با استفاده از اطلاعات موجود در مرجع صدور سند سریعاً احراز نماید. برای مثال در بحث صدور گذرنامه که نیاز به ارائه شناسنامه می‌باشد، متصدیان امر معتقدند فقدان امکان استعمال مستقیم از ثبت احوال مانعی جدی در احراز اصالت سند هویتی است و تاکید داشتند طوری برنامه‌ریزی شود که بتوانند به سایت اطلاعات فردی ثبت احوال دسترسی داشته و موارد مشکوک را با اطمینان بررسی نمایند.

– طراحی دستورالعمل مدون و فراگیر در امر شناسایی و تعیین هویت افراد

فقدان دستورالعمل جامع که چگونگی احراز هویت افراد را یکپارچه ساخته و مسئولیت ادارات و متصدیان مربوط به بررسی اسناد را مشخص نماید، سبب شده است شناسایی افراد و بررسی اسناد هویتی شکل سلیقه‌ای یافته و ادارات و متصدیان از متصدی بانک در خصوص علت پذیرش سند هویتی غیرواقعی در افتتاح حساب بازپرداخت شود بیان خواهد داشت که مرجع تشخیص جعل نمی‌باشد و از این نظر مسئولیتی را متوجه خود نمی‌داند که این ادعا نیز از نظر قانونی پذیرفته شده است. لذا باید تدابیری اتخاذ شود که حداقل در موارد مهم و حائز اهمیت، اصالت سند از مرجع صدور استعمال شده و سپس با استناد به آن سند، اقدامات بعدی را انجام دهند.

– آموزش همگانی

آگاه سازی مردم از ویژگی‌های هر سند هویتی و تبعات ناشی از عدم دقت در نگهداری این اسناد امری مهم و لازم‌الاجرا است. لذا باید به صورت جدی پیگیری شده و با سطح‌بندی این برنامه آموزشی، افراد با توجه به میزان ارتباطشان با اسناد هویتی، از آثار جعل این اسناد و سوءاستفاده‌هایی که از جعل آن‌ها به وقوع می‌پیوندد مطلع شده و با جلب مشارکت مردمی اقدامات همه جانبه را در امر مقابله با به‌کارگیری اسناد هویتی مجعول به مرحله اجرا رساند و در این رابطه، موارد مشروحه ذیل راهگشا خواهد بود.

۱- آگاه‌سازی عمومی در رابطه با اهمیت اسناد هویتی و توصیه لازم در خصوص نحوه نگهداری اسناد، حمل و نقل آن‌ها، به‌کارگیری سند هویتی و اقداماتی که در هنگام مشاهده سند هویتی مشکوک، بایستی انجام دهند.

۲- متصدیان بررسی اسناد در ادارات و سازمان‌های مرتبط در سطح بالاتری از آموزش و آگاه‌سازی عمومی، درخصوص شیوه‌های جعل اسناد هویتی و شگردهای به‌کارگیری اسناد غیرواقعی توجیه کردند.

۳- متصدیان صدور سند درخصوص رعایت موارد ایمنی و نحوه تحریر اسناد ملزم شوند دقت لازم را به عمل آورند.

چون استفاده از سند مجعول به دنبال جعل سند به وقوع می‌پیوندد، لذا بایستی اهدافی که به عنوان برنامه‌های بلند مدت دنبال می‌شود تکمیل‌کننده و ادامه هدف‌های بلند مدت مقابله با جعل سند باشد. همان طوری که در جعل سند نیاز است که در برنامه‌های بلند مدت به ساخت و تولید اسناد هویتی با استفاده از تکنولوژی روز توجه و کلیه کارت‌ها و مدارک شناسایی با استفاده از فن‌آوری روز باشد، بدیهی است که هدف برنامه بلند مدت مقابله با استفاده از سند مجعول نیز دخالت دادن فن‌آوری و استفاده از تکنولوژی پیشرفته امروزی در امر بررسی اسناد است. لذا یکی از پیشنهاد‌های اساسی در این خصوص این است که همگام با ساخت و تولید اسناد هویتی با تکنولوژی پیشرفته، در بررسی اسناد نیز رویکرد آینده، مبتنی بر به‌کارگیری تکنیک‌های جدید فن‌آوری باشد. دومین موضوع در این مبحث عبارت است از اینکه در بحث مبارزه با جعل و مقابله با استفاده از سند هویتی مجعول دو نگاه کلی وجود دارد:

نگاه اول این است که بر ایجاد استحکام اسناد تاکید شده و مطابق با ضعف‌هایی که برای اسناد هویتی شناخته می‌شود اقدامات لازم به عمل آمده و ضعف و آسیب‌پذیری‌های این اسناد و همچنین خلاء و منافذی که در مسیر بررسی اسناد وجود دارد برطرف گردد و هدف این باشد که از این طریق مقابله با جعل سند و استفاده از سند هویتی مجعول را دنبال نمود. اما دیدگاه دوم مبتنی بر این نظر است که امروزه توفیق از آن جوامعی است که مفهوم سرعت و سهولت را همراه با اطمینان به عنوان وجوه اساسی حیات نوین اجتماعی پذیرفته و در هر زمینه‌ای از فنونی استفاده می‌نمایند که در عین چالاک‌ی، از اعتماد لازم نیز برخوردار می‌باشند. برای رعایت این اصل در موضوع احراز هویت افراد، در صورتی که ایجاد بانک اطلاعات فردی، به عنوان یک هدف بلندمدت پیگیری شود موفقیت‌آمیز خواهد بود. در این خصوص اعتقاد بر این است که هر چند اقدامات ایمن‌ساز در نوع سند و یا کلیه فعالیت‌هایی که برای رفع نواقص سیستم بررسی اسناد هویتی به عمل می‌آید لازم و ضروری هستند ولی کافی نمی‌باشند. زیرا با پیشرفته‌های نرم‌افزاری موجود در جامعه، ساخت و تکثیر سند که یکی از شیوه‌های رو به رشد جعل اسناد هویتی است افزایش یافته

و هر سندی با هر استحکامی برای تبهکاران آشنا به فنون رایانه‌ای و نرم‌افزاری غیر قابل جعل نخواهد بود. بنابراین ضمن تاکید بر انجام این برنامه‌ها خصوصاً تهیه و صدور اسناد هویتی با قابلیت‌های الکترونیکی و استفاده از تجهیزات پیشرفته امروزی برای بررسی اسناد توصیه می‌گردد. راه اندازی بانک متمرکز اطلاعات فردی به عنوان یکی از اهداف اساسی مدنظر باشد این بانک با سیستم هوشمند یک فرآیند رابطه‌ای بوده و داده‌های مربوط به سازمان‌های مختلف در آن نگهداری خواهد شد و به محض ارائه سند هویتی به مراجع مربوطه، با استفاده از سوابق موجود در این بانک، تمامی مشخصات فردی بررسی گردیده و هویت واقعی شخص احراز می‌شود. بدیهی است در صورت وجود چنین بانکی، هر گونه دخل و تصرف در اسناد هویتی کارساز نبوده و به عبارتی صحیح‌تر با استفاده از این روش، بانک اطلاعات است که هویت دارنده مدرک را مشخص می‌سازد نه ادعای شخص و نه مندرجات متن سند که هر دو می‌توانند غیر واقعی و منحرف کننده باشند.

منابع

الف) فارسی

- ۱- ابرهیمی، شهرام (۱۳۹۰). جرم‌شناسی پیشگیری، ج ۱، تهران، میزان.
- ۲- آذر، عادل و مومنی (۱۳۷۷۹). آمار و کاربرد آن در مدیریت، انتشارات سمت، جلد ۲، ص ۳۳ تا ۳۵۰
- ۳- جارویس، پاول (۱۳۸۵). "آینده لیبل های هوشمند"، ترجمه یونس شکر خواه، ماهنامه صنعت چاپ، شماره ۲۹۶.
- ۴- چاله چاله، فرشید (۱۳۸۷). "اصول و مبانی پیشگیری از جرم"، ماهنامه شماره ۶۷.
- ۵- حمیدزاده اربابی، نجف (۱۳۸۷). شیوه‌های نوین پیشگیری از جعل اسناد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انتظامی.
- ۶- عباسی، اسماعیل، اکبرآبادی، مرضیه (۱۳۹۱). "جایگاه ثبت احوال در حقوق خصوصی"، همایش ملی حقوق ثبت احوال.
- ۷- لوینسون، جی (۱۳۸۶). اسناد مشکوک، ترجمه ابراهیم هنرمند، انتشارات دانشکده امام باقر(ع).
- ۸- مجله علوم سبز به شماره‌های ۲-۳-۵-۱۰-۱۴-۱۷-۲۰-۲۱-۲۷ و ۲۸ (مجله داخلی موسسه فرهنگی هنری علوم سبز، وابسته به وزارت اطلاعات).
- ۹- منصورآبادی، عباس و محمدجواد فتحی (۱۳۹۰). جعل وتزویر و جرائم وابسته، تهران، سمت.
- ۱۰- میراحمدی، مسلم (۱۳۹۰). "نقش فناوری نوین در پیشگیری از جعل اسناد"، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۱۹.
- ۱۱- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۳). مباحثی در علوم جنایی، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۲- نجفی ابرندآبادی، علیحسین و هاشمبیگی، حمید (۱۳۹۰). دانشنامه جرم‌شناسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- ۱۳- نجفی توانا، علی و فهیم مصطفی راده (۱۳۹۲). "جرم انگاری در نظام کیفری جمهوری اسلامی ایران"، مطالعات فقه و حقوق اسلامی. ۸(۵): ۱۴۹-۱۷۰.

۱۴- نیازپور، امیرحسین(۱۳۸۷). بزهکاری به عادت؛ از علت شناسی تا پیشگیری، تهران. فکرسازان.

۱۵- همو(۱۳۹۰). مباحثی در علوم جنایی، به کوشش شهرام ابراهیمی، ویراست ششم.

۱۶- وفادار، حسین(۱۳۸۳). "تاثیر اسناد هویتی مجعول در وقوع جرایم علیه اموال"، فصل نامه دانش انتظامی، سال ششم، شماره ۲.

۱۷- ولیدی، محمد صالح، حقوق جزای اختصاصی جرائم بر ضد امنیت و آسایش عمومی، ص ۲۳۲، چاپ ۳۷۹.

۱۸- یمین نعمت الهی، حسن و بیننده، علیرضا (۱۳۹۱). "اعتبار اسناد هویتی و جایگاه آن در نظام حقوقی"، همایش ملی حقوق ثبت احوال.

ب) غیرفارسی

- 1- Alix, Julie,(2010). *Terrorisme et droit pénal*, Paris, Dalloz.
- 2- Bedau, Hugo Adam (2010), *Punishment*, <http://Plato.Stanford.Edu/entries/Punishment>.
- 3- Cusson, Maurice,(2002). *Prévenir la délinquance*, Paris, Presses Universitaire de France.
- 4- Fletcher, George (2007), *Political Theory and Criminal Law, in the Grammar of Criminal Law*, New York, Oxford University Press, pp: 151-215.
- 5- Hanna, Nathan (2008), *Liberalism and the General Justifiability of Punishment*, Philos Stud, Springer Science Business Media, B. V
- 6- Murphy, Jeffrie G (2007), *Legal Moralism and Retribution Revisited*, *Crim. Law and Philos.*
- 7- Oberdorff, Henri (2010). *Droit de l' homme et libertés fondamentales*, Paris, édition Alpha.
- 8- Perrin, Bertrand,(2005). "La protection procédural des dénonciateurs et des témoins dans le cadre de la contre la corruption d'agents publics en droit Suisse", Dans le livre *La criminalité économique*, sous la direction de Isabelle Augsburger-Bucheli et de Jean- Luc Bacher, Paris, L'Harmattan.